

Амма Аччыгыйа «Сааскы кэм»
романын “Аптаах тыл” кэрчигэр
интеллектуальной оонньуу

“ТОЛКУЙДАА, ООНЬОО, КЫАЙ!”

Үлэни онордо:

Кэнттик орто оскуолатын алын
сүнүөбүн учуутала

Гоголева М. Г.

Биридимиэт: Саха литэрэтиирэтэ

Кылаас: 6

Учуобунньук: Төрөөбүт литэрэтиирэ 6 кылаас

Уруок тиэмэтэ: Толкуйдаа, оонньоо, кыай!

Уруок тиибэ: аахпыт айымньыны түмүктүүр уруок

Уруок тэрилэ: бырайыактар, салама

Уруок сыала: Амма Аччыгыйа «Сааскы кэм» романын “Аптаах тыл” диэн кэрчигин диригник ингэринии, өйдөөһүн

Учуутал сыала: «Толкуйдаа, оонньоо, кыай» иитэр-үөрэтэр оонньоу көмөтүнэн үөрэнээччилэр айымньыны төһө үчүгэйдик өйдөөбүттэрин бэрэбиэркэлээһин, оҕолор сахалыы сөпкө, сыыс тыла суох санааларын этэллэригэр болѳомтону ууруу.

Соруктара:

- **Үөрэтэр:** “Аптаах тыл” кэрчик ис хоһоонун ылыныы;
- **Сайынарар:** толкуйдуур, ырытар, бэйэ санаатын толору этэр дьоѳуру сайынарары;
- **Иитэр:** бэйэ-бэйэни убаастаһыы, болѳойон истии, кэпсэтии култууратыгар иити.

Быраабыла:

- ✓ Үөрэнээччилэр икки хамаандаа арахсабыт, аат толкуйданабыт;
- ✓ Уочаратынан боппуруос таһымын көрөн талабыт;
- ✓ Сөптөөх эппиэти биэрдэххитинэ, боппуруос таһымынан көрөн, соччо салама лоскуйун ылабыт;
- ✓ Хоруйдуохтаах хамаанда кыайан эппиэт биэрбэтэбинэ, эбэтэр сыыһа хоруйдаатабына, иккис хамаанда хоруйдаан биир лоскуй ылыан сөп;
- ✓ Лоскуйдары быаба баайан иһэбит, саамай элбэх лоскуйдаах салама кыайыыны ылар.

АПТААХ ТЫЛ

Даарыйа эмээхсин	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>
Ким эппит тылларай?	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>
Ким туһунан суруллубутуй?	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>
Тал	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>

Даарыйа эмээхсин

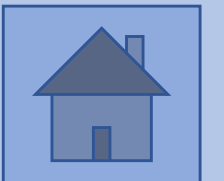
Таабырыны таай

«Суола биллибэт сүр соноѳос баар үһү»

1

Тыы

Даарыйа эмээхсин

Сайын кылгас, кынын уһун буолбутугар ким буруйдаабы?

2

Обус

Даарыйа эмээхсин

Үгүрүө чыычаах халлаанга өрө дьурулаан тахса-тахса тоҕо таннары дыыгынаан туһэрий? Толору кэпсээ.

3

Түөрт сымьыттан ордугу сымьыттаабатыттан абаланар дьуһунэ ити. «Чыркымай кус, миигиттэн улахана суох да, уон икки сымьыты сымьыттыыр. Миэнэ түөрт эрэ буолар», — диэн саатан, үлтү туһэн өлөөрү гынар.

Даарыйа эмээхсин

Чооруос түөнэ тоҕо кыһыл эбирдээх уонна төбөтө кыһыл түүлээх, күүдээх хомурҕанын уңуоҕа тостон баран оспут курдук бөлтөгөрдөөх буолбутун кэпсээ.

Былыыр-былыр чооруостаах күүдээх күүстэрин холбоон бииргэ кыстыырга субэлэспиттэр. Күүдээх бытаны, сардаананы, бурдугу хаһааммыт. Кыһын ортотугар диэри күүдээх хасаанын иккиэн сиэн бүтэрбиттэр. Онтон чооруос хасааныгар киирбиттэрэ дабархайы да, эрбэнин туораабын да күүдээх аһаабат астара буолан биэрбит. Күүдээх ыксаабыт.

Эн миигин албыннаабыт эбиккин, хара түөкүн! — диэбит.

Мин эйигин албыннаабатабым, бэйэм аһыыр астарым. Бу көр ээ! — диэбит да чооруос бэйэтин хасаанын тонсуйан тобугураппытынан барбыт. Күүдээх абаланан чооруос үрдүгэр саба түспүт.

Охсүһүү буолбут.

Чооруос түөнүн күүдээх хайыта тыыппыт уонна куйахатыттан ойо ытырбыт. Күүдээх хомурҕанын уңуоҕун чооруос тосту тонсуйбут.

Онтон ыла чооруос түөнэ кыһыл эбирдээх уонна төбөтө кыһыл түүлээх буолбут. Онтон ыла күүдээх хомурҕанын уңуоҕатостон баран оспут курдук бөлтөгөрдөөх буолбут.

Ким эппит тылларай?

«Суох, утуйа иликпин, өссө кэпсээ»

1

МИКИИТЭ

Ким эппит тылларай?

“- Бэйи, эрэйдээби киллэриэххэ даҕаны. Кини төрүөн ыраах инниттэн кыһын уһун этэ дуу... Буруйа да кыра соҕус эбит.”

2

Миитэрэй

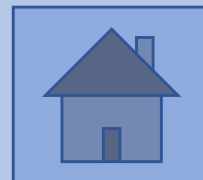

Ким эппит тылларай?

«— Куһаҕан дьиэҕэ аһыылаах киһи оһороро буоллар, манна баайдар оһоруохтара этэ. Аһыы үксэ кинилэргэ баар.»

3

Даарыйа эмээхсин

Ким эппит тылларай?

“— Күтүр, хараба көбөрө сытыйан, сүрэ бэрт, добор!”

4

Сөдүөт

Ким туһунан суруллубутуй?

Саха норуотун умсулбанаах дэлэгэй тылын бастыг баһылыга. Кини сүрдээх элбэх таабырыннаах, өс хоһоонноох, сэнэннээх, остуоруйалаах. «Сүрдээх элбэх» диэн этэр тутах, кыайан аабыллыбат, куруук сайда, дэлэйэ турар, бараммат баайдаах кини.

1

Даарыйа эмээхсин

Ким туһунан суруллубутуй?

Иирэ талах курдук имигэс кыыстан бүдүгүрэ кырдыбыт эмээхсиннэ диэри, быыкаайык унуохтаах хабдыгыраабыт оҕонньортон саһаан үрдүк лонкунаабыт тойон киһиэхэ диэри кини барыларын үтүктэр. Ону аһан, быстах-быстах ол-бу киһилии сангаран, көрөн, силлээн, “бытыгын» хамсатан, ыстаанын өрүтэ тардыммахтаан ылыталыыр. Ол ахсаан буолбат. Ким да тус бэйэтин кыра да туспата кини кырабы харабыттан куоппат. Артыыстыы талааны киһиэхэ айылба ийэ дэлэгэйдик инэрбит киһитэ.

2

Миитэрэй

Ким туһунан суруллубутуй?

Адаба тимиртэн, сатара кымньыыттан
Таннары көрбөтөх,
Кылырдыыр чыыннардаах кырыктаах тойонтон
Толлору билбэтэх
Уот чолбон дабаны харахтаах...

3

Манчаары Баһылай

Ким туһунан суруллубутуй?

«Күтүр баай окко сытар ыт курдук ээ... баайынан бэйэтэ да туһаммат, дьону да туһалаабат».

4

Киргиэлэй Дьөгүөрэп

Тал

“Микиитэ саамай бастынг доѳоро - ...”

- 1) Өлөксөй
- 2) Миитэрэй
- 3) Даарыйа эмээхсин

1

3)

Тал

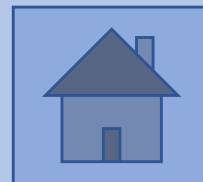
«Уу саарыстыбатын ньадараал тойоно муора хааһыгар тахсан кыһыл көмүс чыыннаах-хааннаах түөһүн имэринэ сытар үһү»

- 1) Андаатыр
- 2) Балык
- 3) Баҕа

2

3)

Тал

«Токууккай» диэн тугуй?

- 1) балык
- 2) үрүң бурдук ана
- 3) бултуур тэрил

3

2)

Тал

«Кынын хаардаахха туох барыта манхайар, сайын хараба туох барыта хараарар. Балыктар уу курдук дьүһүннээхтэр, көтөрдөр от-мас сэбирдэбин курдук түүлээхтэр. Оттон киһи — ...»

- 1) аһылыгын курдук
- 2) аймахтарын курдук
- 3) сайын хара, кынын манган

4

1)

